

Nástroje používané v ekonómii: Grafy a matematický dodatok

Cvičenie 1.

Ing. Zuzana Staníková, PhD.

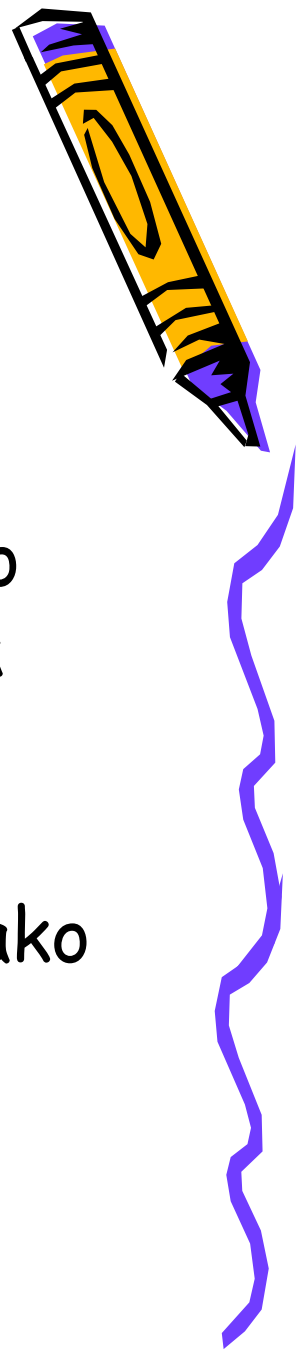
Podmienky absolvovania predmetu EaPAP

- Písomka v 12. týždni (max 20 bodov)
- Aktívna účasť na cvičeniach (max 5 bodov)
- Ku skúške postupujú študenti, ktorí získali z cvičení min 15 bodov
- Materiály k cvičeniam:
<http://kmme.fri.uniza.sk/index.php/zamestnanci/zuzana-stanikova/epap-stanikova/>

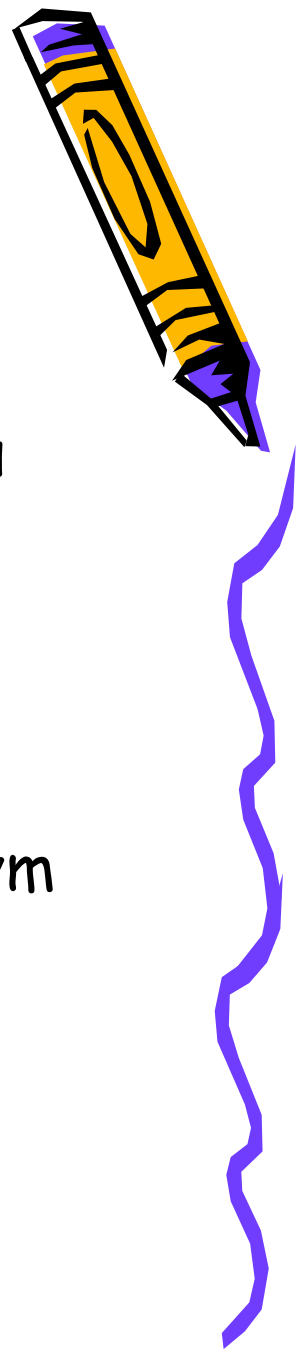

Grafy používané v ekonomických modeloch

- Ekonomický model
  - je zjednodušený opis ekonomiky alebo určitej časti ekonomiky, ako je firma alebo domácnosť.
  - Skladá sa z výrokov o ekonomickom správaní, ktoré môžu byť vyjadrené ako rovnice alebo ako krivky v grafe.

- Napríklad, rozhodnutie o kúpe určitého statku ovplyvňujú :
  - príjem, zvyklosti, cena daného statku, ceny iných porovnateľných statkov, ceny komplementov daného statku.
- $\Rightarrow$ komplikované situácie $\Rightarrow$ problém s grafickým znázornením $\Rightarrow$ potreba zjednodušenia tejto situácie

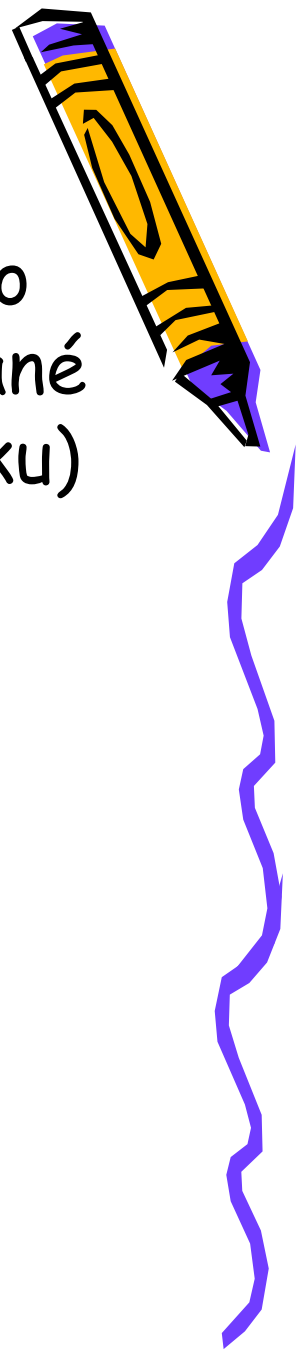

Príklad:

Predpokladáme, že dopytované množstvo statku závisí len na jeho cene (dopytované množstvo je funkciou ceny daného statku) (ceteris paribus):

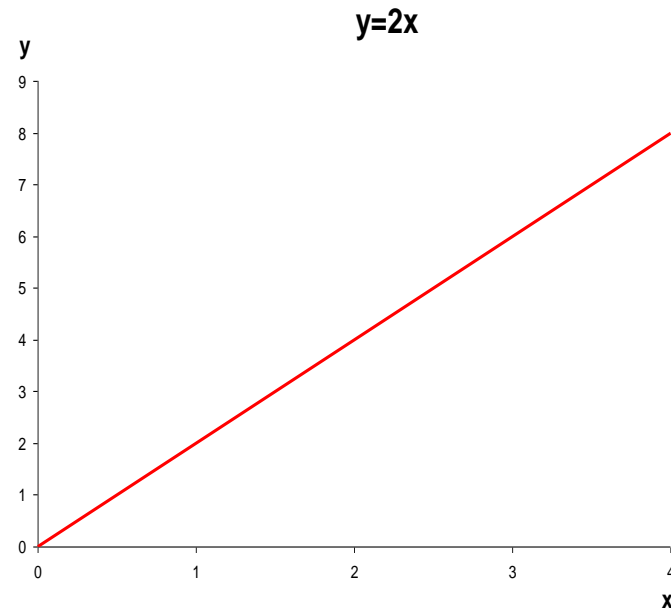
$$Q = f(P)$$

Z tohto zápisu ale nie je jasné aká je závislosť premennej y na premennej x .

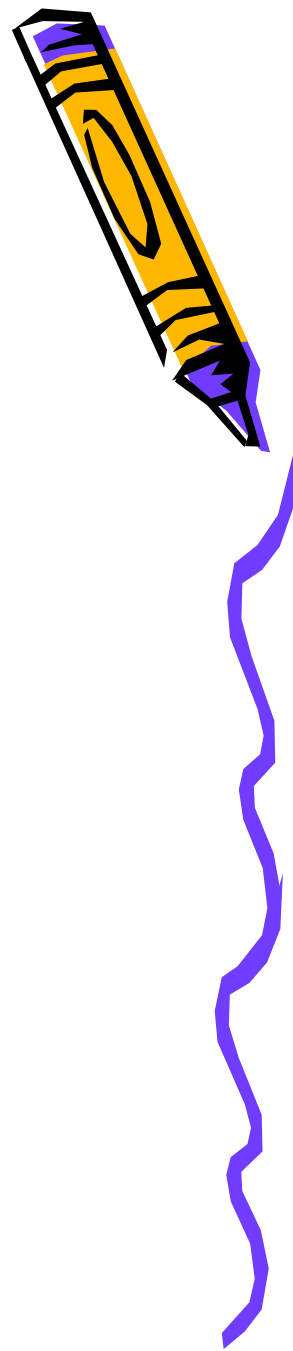
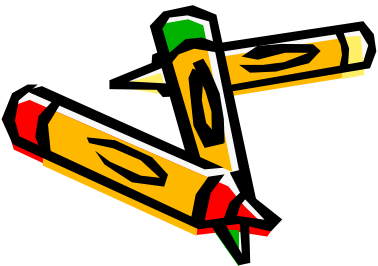

Matematika:

- os x = nezávisle premenná
- os y = závisle premennú

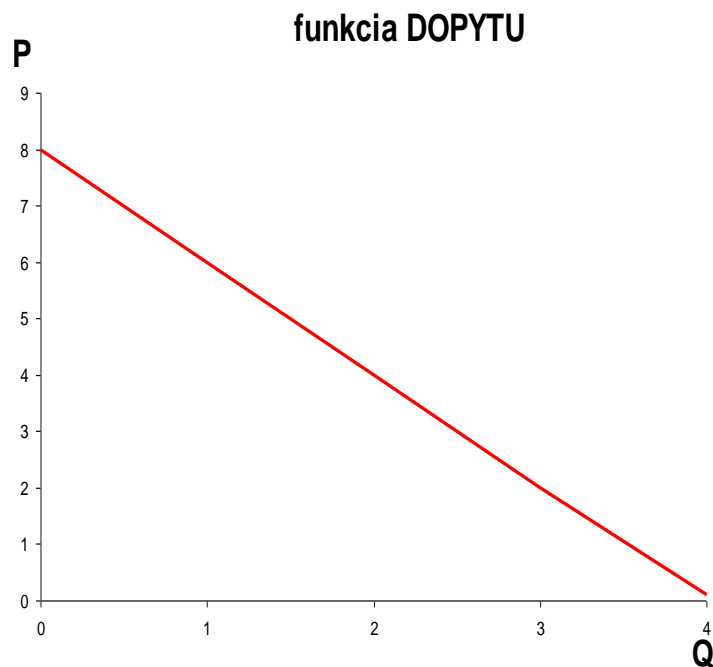

funkcia $y = f(x) = 2x$
 y (závislá premenná)
 x (nezávislá premenná)

Ekonomía

- súradnicové osi bývajú často vymenené:
  - os x = závisle premenná
  - os y = nezávisle premenná

Príklad:

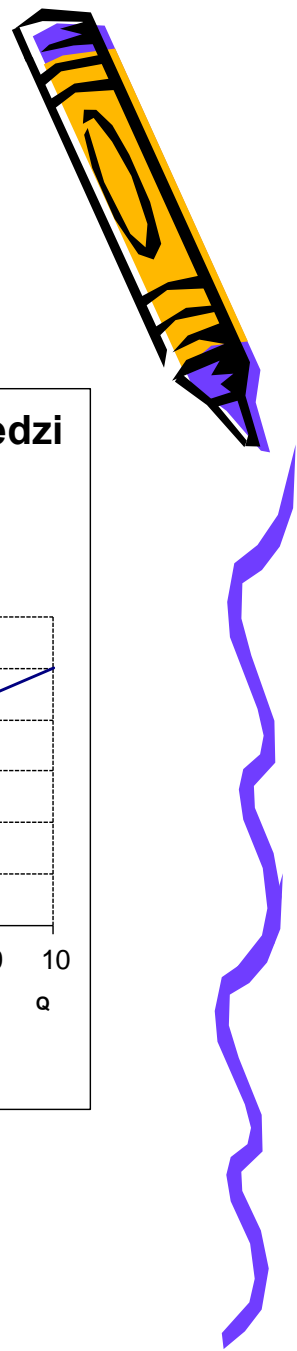
dopyt a ponuka:

P (cena)- nezávisle premenná bude na osi y

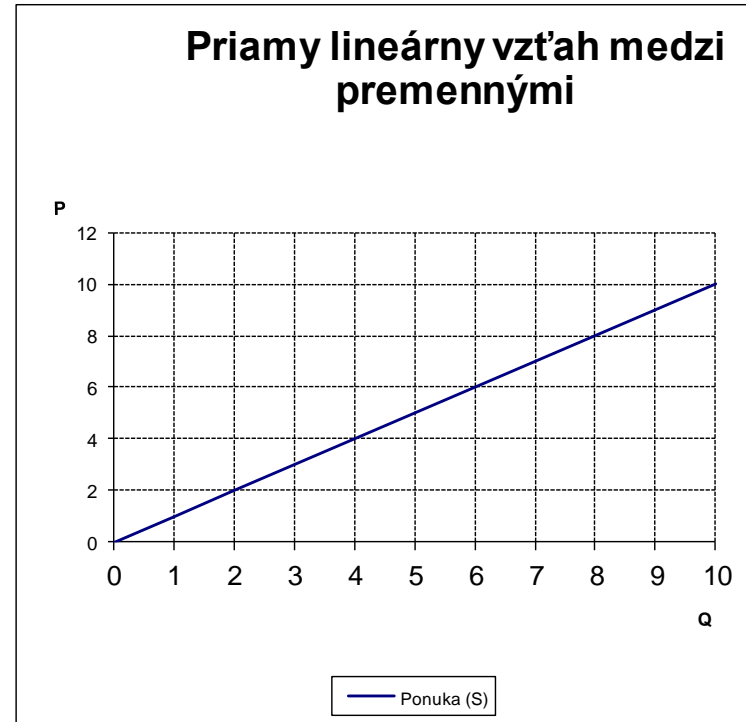
Q (množstvo)- závisle premenná bude na osi x

Vzťahy medzi premennými

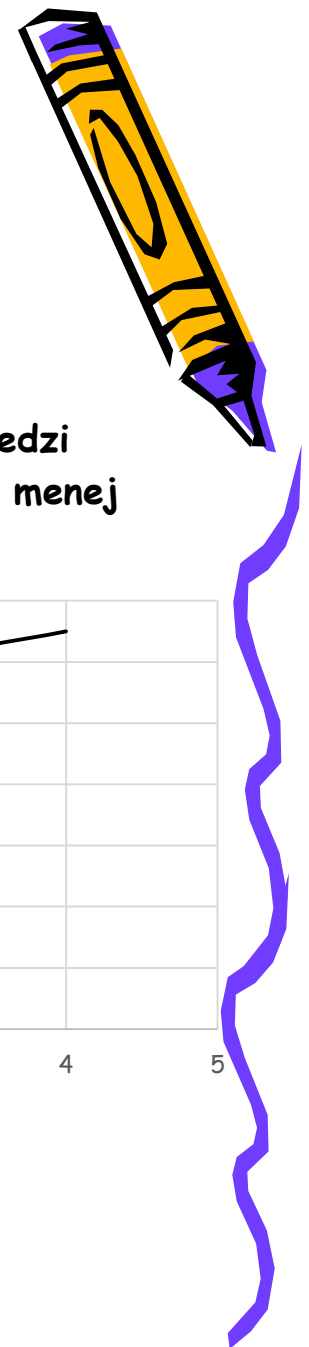

- priamy (kladný) lineárny vzťah:
- rast jednej premennej vedie k rastu druhej premennej (napr. funkcia ponuky)

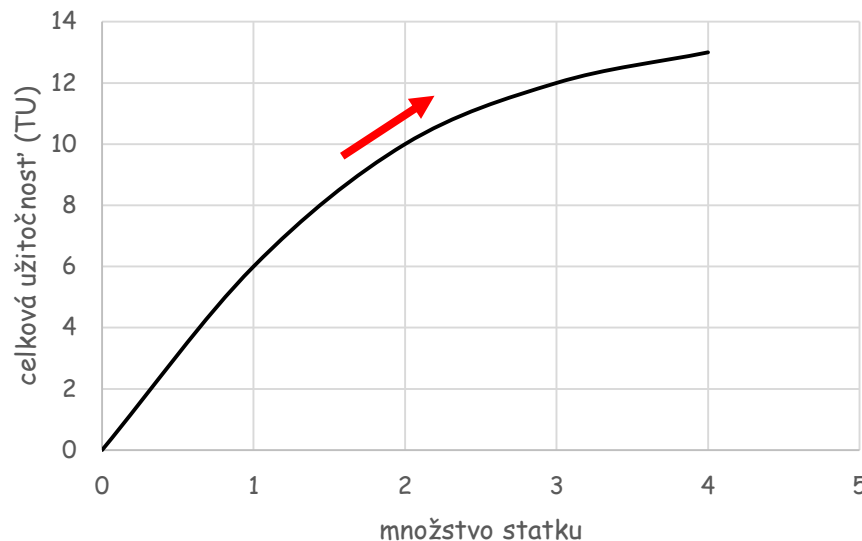

Vzt'ahy medzi premennými

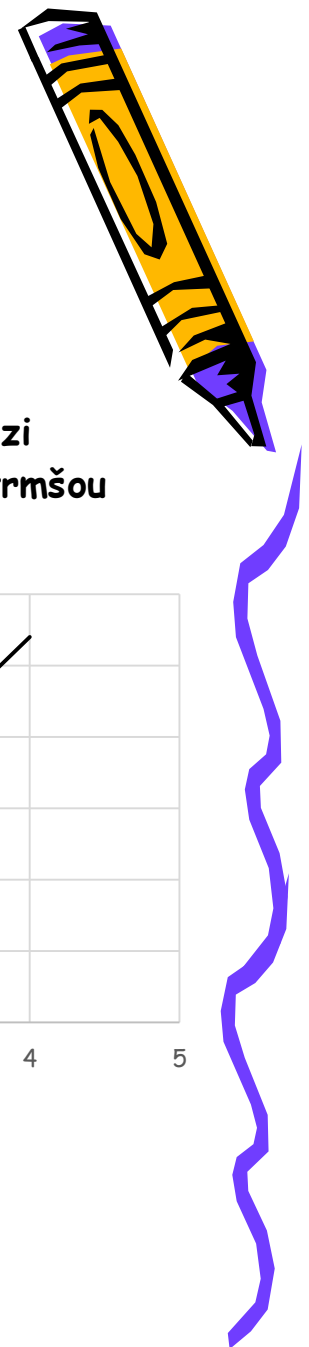

- priamy (kladný) nelineárny vzťah:
- Ak sa pohybujeme pozdĺž krivky smerom hore, premenná na osi y sa zvyšuje pomalším tempom, než premenná na osi x.

Priamy nelineárny vzťah medzi premennými - krivka sa stáva menej strmou voči počiatku

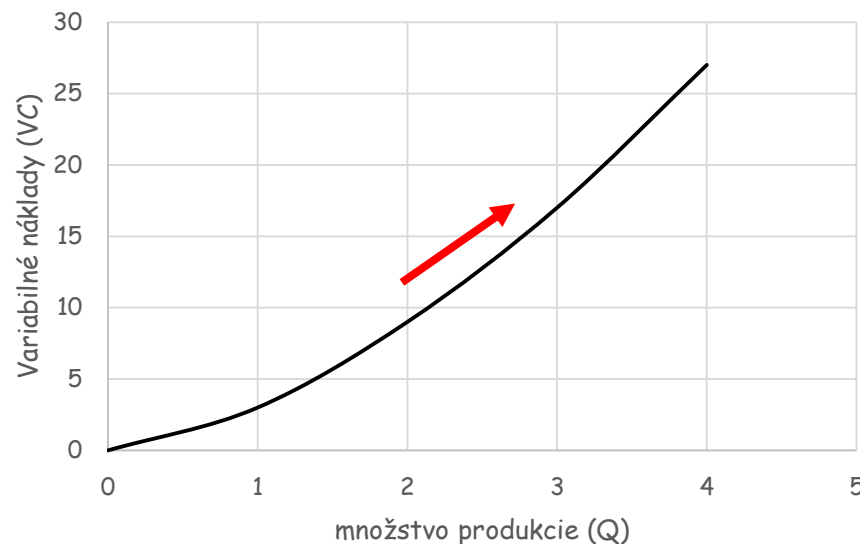

Vzt'ahy medzi premennými

- priamy (kladný) nelineárny vzťah:
- Ak sa pohybujeme pozdĺž krivky smerom hore, premenná na osi y sa zvyšuje rýchlejším tempom, než premenná na osi x.

Priamy nelineárny vzťah medzi premennými - krivka sa stáva strmšou voči počiatku

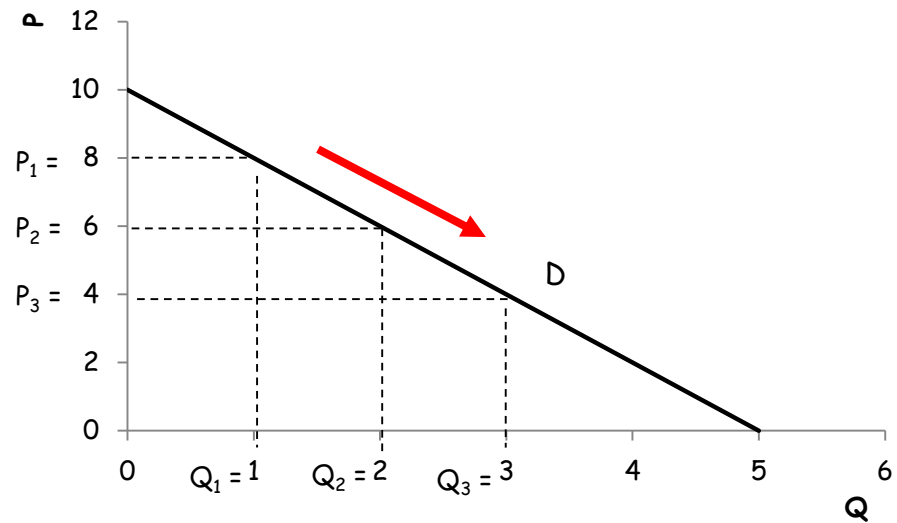

Vzt'ahy medzi premennými

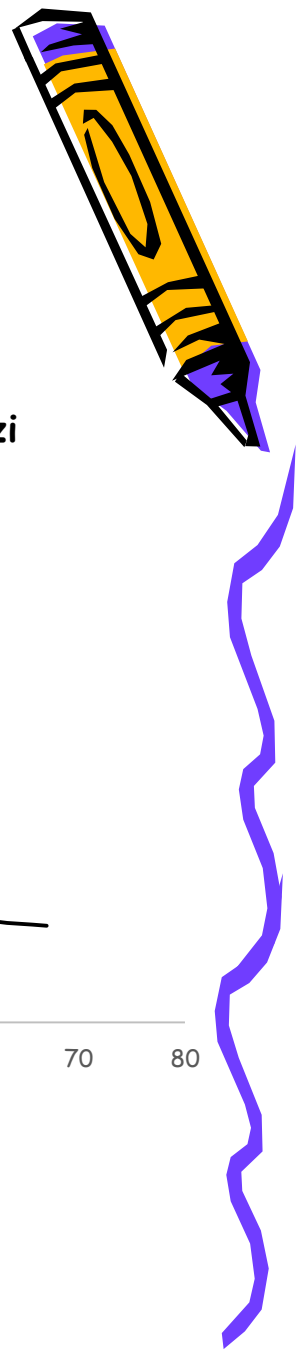

- nepriamy, záporný vzťah:
- rast jednej premennej vedie k poklesu druhej premennej rovnakou mierou. (napr. funkcia dopytu)

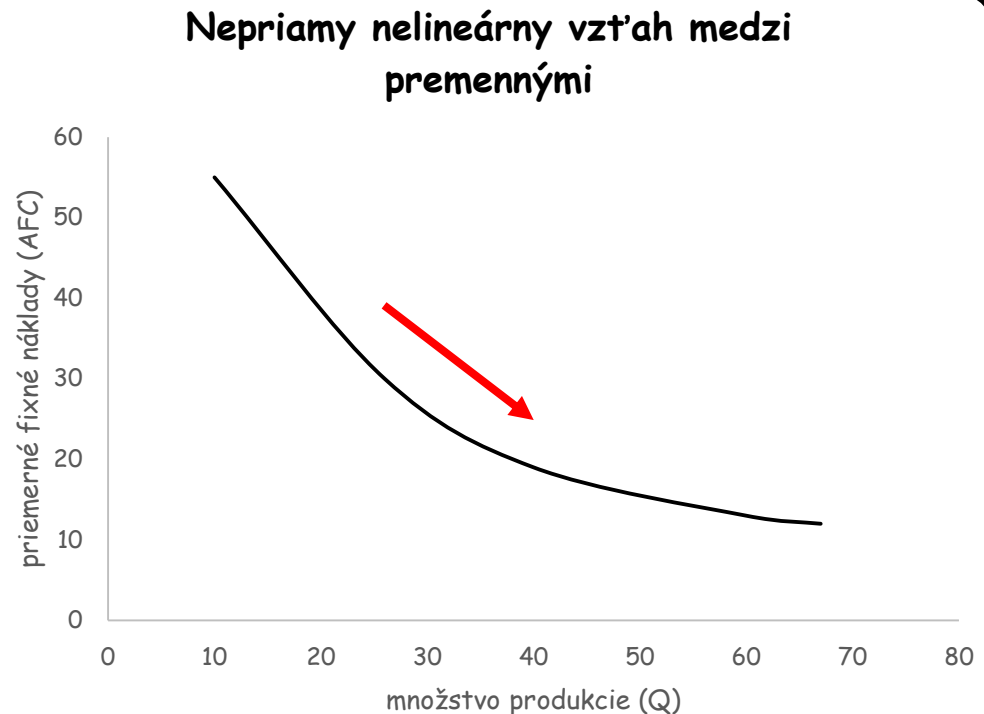
Nepriamy lineárny vzťah medzi premennými

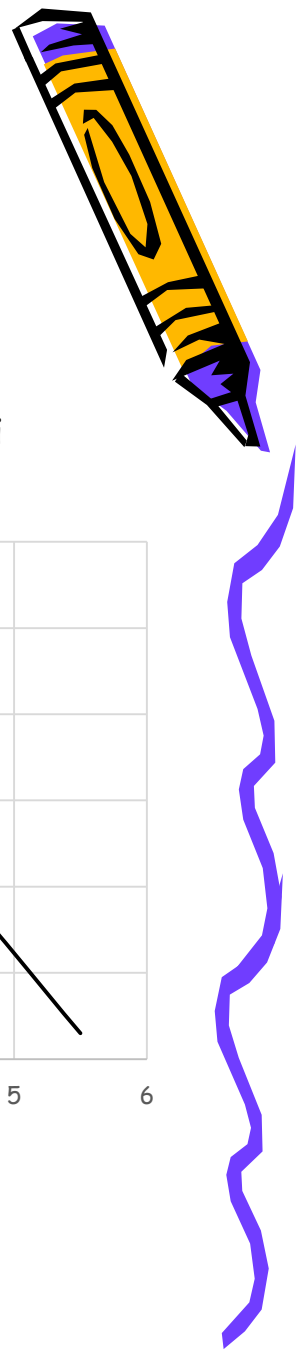
Vzt'ahy medzi premennými

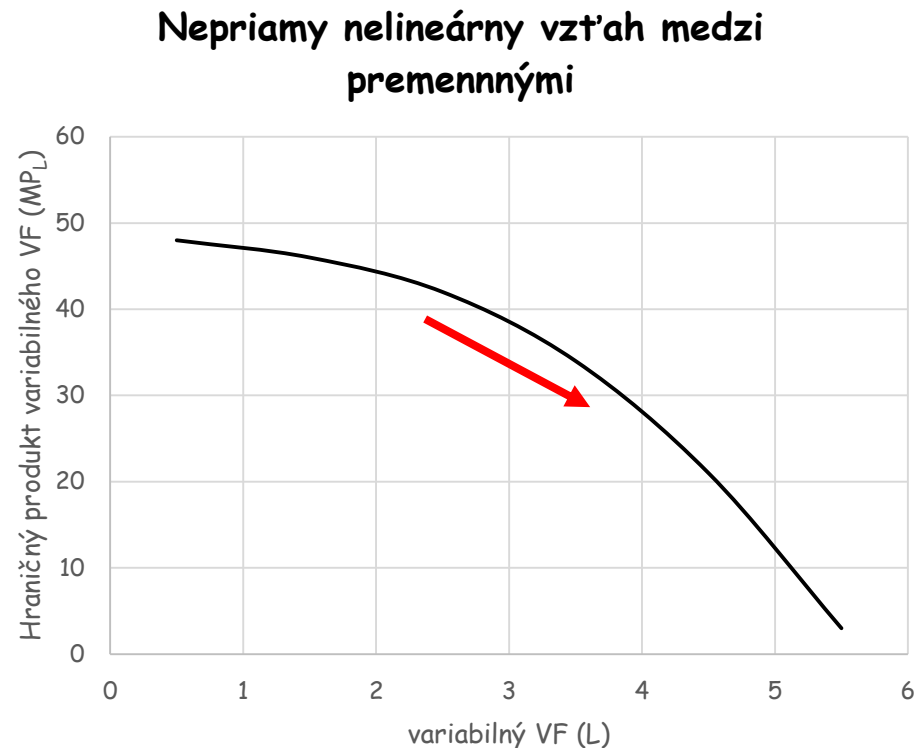
- nepriamy, záporný vzťah:
- rast jednej premennej vedie k poklesu druhej premennej - krivka klesá čoraz menej strmo voči počiatku

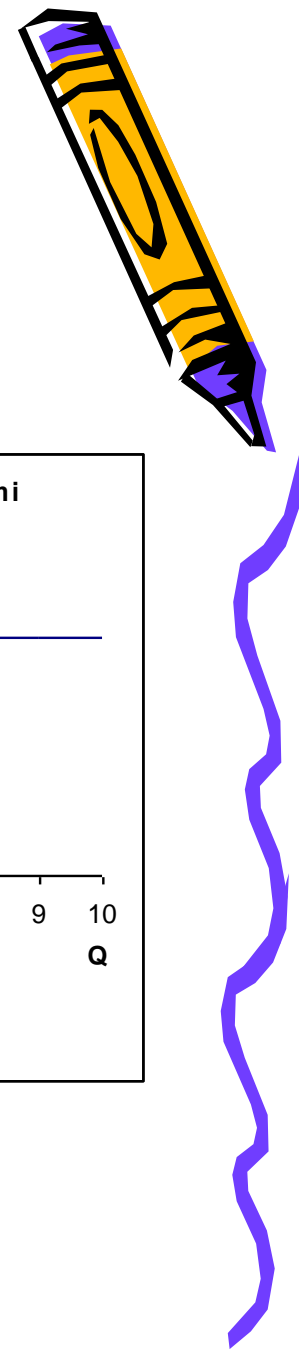
Vzt'ahy medzi premennými

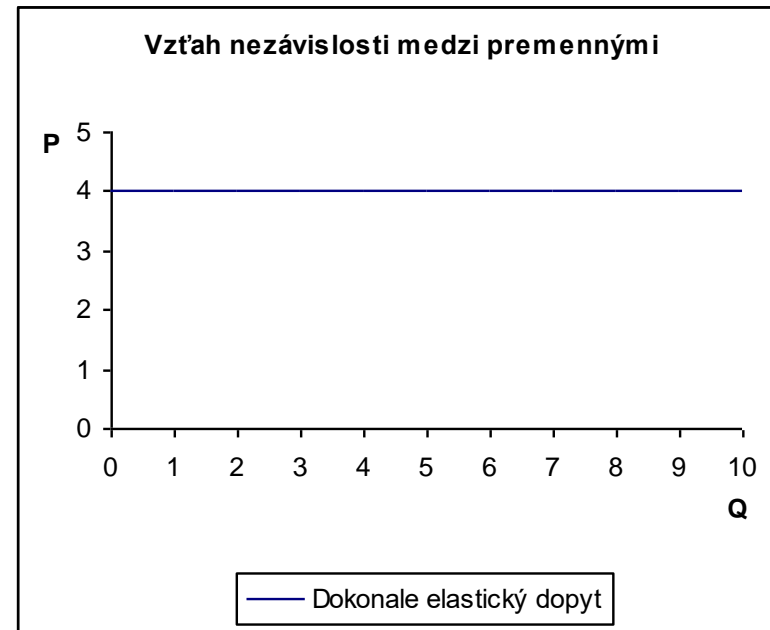
- nepriamy, záporný vzt'ah:
- rast jednej premennej vedie k poklesu druhej premennej - krivka klesá čoraz strmšie voči počiatku

Vzt'ahy medzi premennými

- Vzájomná nezávislosť premenných:
- rast jednej premennej nevedie k zmene druhej premennej

Smernica, sklon a strmost' priamky

Smernica :

- Na lepšie pochopenie vzťahov medzi premennými
- rozlišujeme smernicu priamky a smernicu krivky.

Smernica priamky

- zmena premennej na vertikálnej osi (y) ku zmene premennej na horizontálnej osi (x).

$$\textit{smernica} = \frac{\Delta y}{\Delta x}$$

- Z geometrického hľadiska je pomer $\Delta y / \Delta x$ definovaný ako tangenta uhla, ktorý zvierá priamka s osou x.
- Sklon priamky je vyjadrený tangentou tohto uhla.
- Limita tohto pomeru je

$$\lim_{\Delta x \rightarrow 0} \frac{\Delta y}{\Delta x} = \frac{dy}{dx} = y'$$

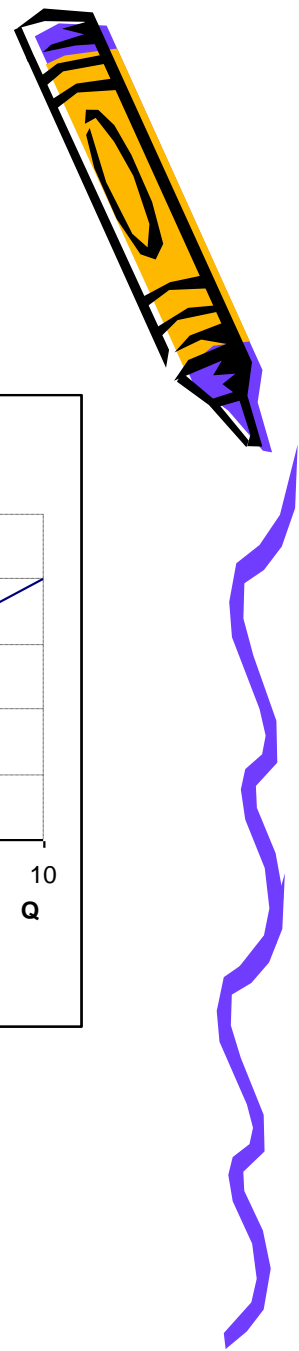
Ide o prvú deriváciu funkcie y.

Ing. Zuzana Staníková, PhD.

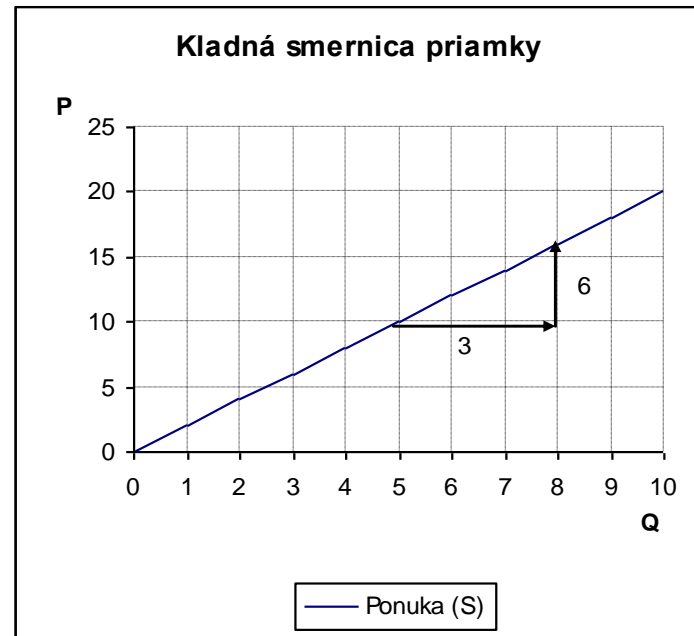

Smernica môže byť:

Kladná:

- ak sa obidve premenné menia rovnakým smerom ($\uparrow x \uparrow y$)

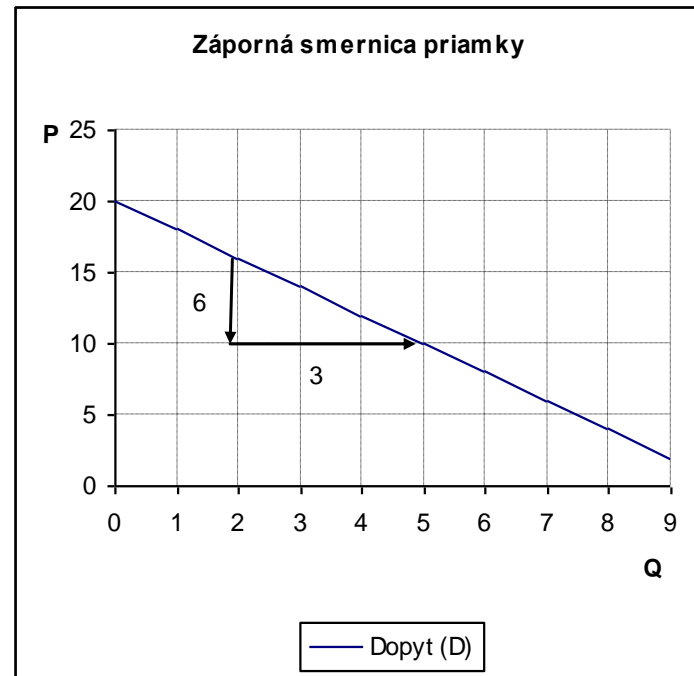
$$\textit{smernica} = \frac{6}{3} = 2$$

Smernica môže byť:

Záporná

- ak sa obidve premenné menia opačným smerom ($\uparrow x \downarrow y$)

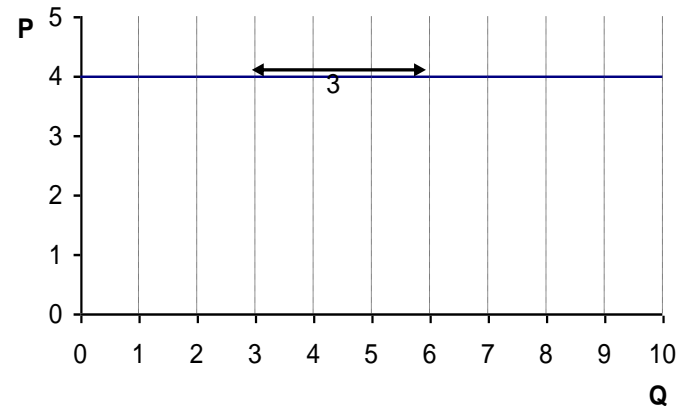

$$\textit{smernica} = \frac{-6}{3} = -2$$

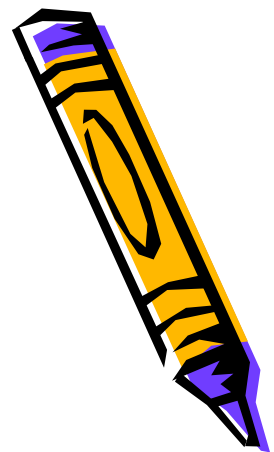
Extrémne prípady smernice priamky

- smernica rovnobežky s osou x = 0

Smernica rovnobežky s osou x

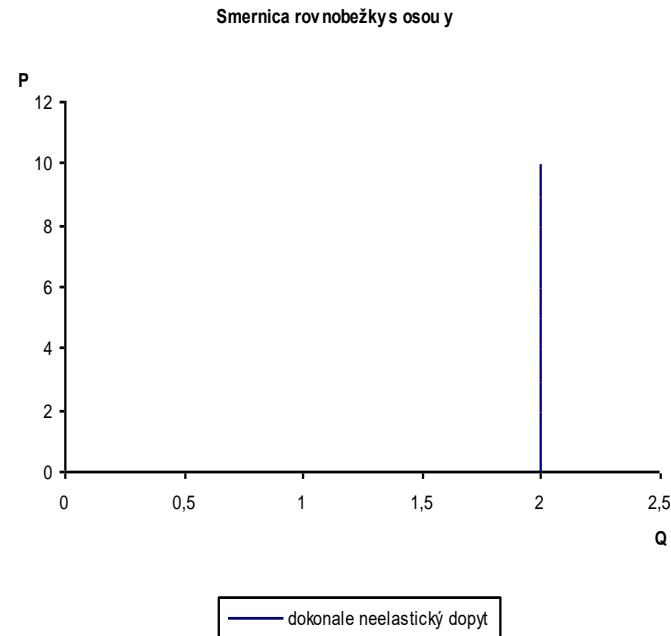

$$\textit{smernica} = \frac{0}{3} = 0$$

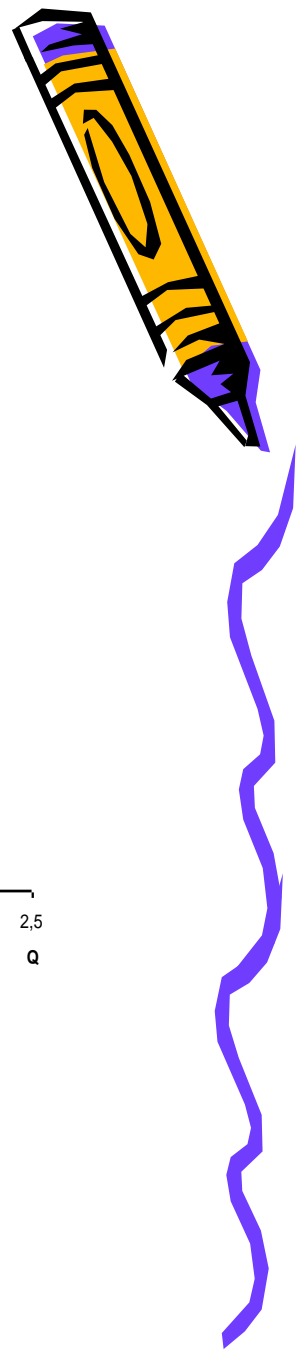

Extrémne prípady smernice priamky

- smernica rovnobežky s osou $y = \infty$

$$\textit{smernica} = \infty$$

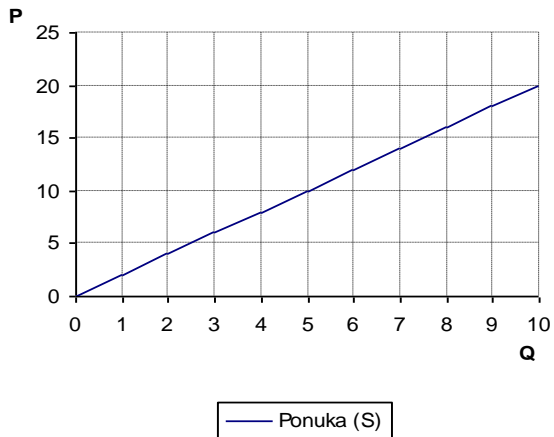
Sklon priamky

- **Sklon priamky:** absolútna hodnota smernice priamky
- Smernica, resp. sklon priamky sa medzi jednotlivými bodmi nemení, je **konštantná**.

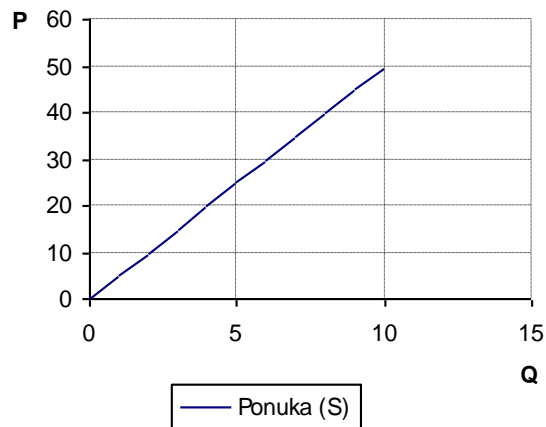

Strmost' priamky

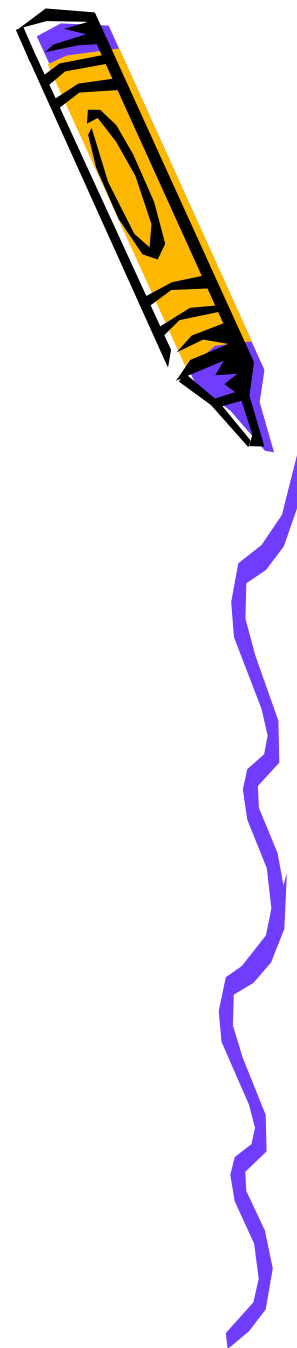
Strmost' priamky

Strmost' priamky

- Strmost' priamky závisí od mierky grafu

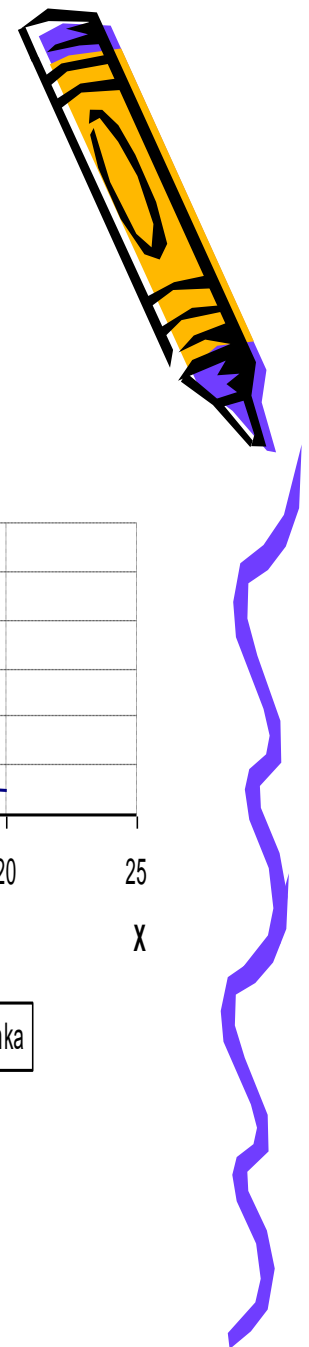
Smernica a sklon krivky

- Nelineárne vzťahy medzi ekonomickými premennými vyjadrujeme pomocou kriviek $\Rightarrow$ smernica krivky.
- smernica krivky sa mení v každom jej bode.
- absolútna hodnota smernice krivky udáva jej sklon.
  - smernicu a sklon krivky v bode
  - smernica a sklon krivky medzi dvomi bodmi.

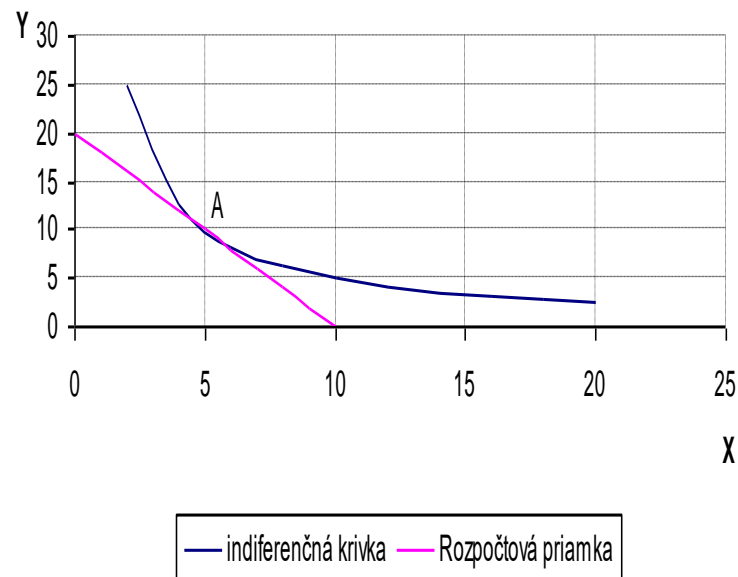

Smernica a sklon krivky v bode

- určíme ju ako smernicu dotyčnice krivky v tomto bode.
- Smernica dotyčnice v bode A je $-20/10=-2$
- Smernica je záporná preto, lebo premenné x a y sú v nepriamom vzťahu.

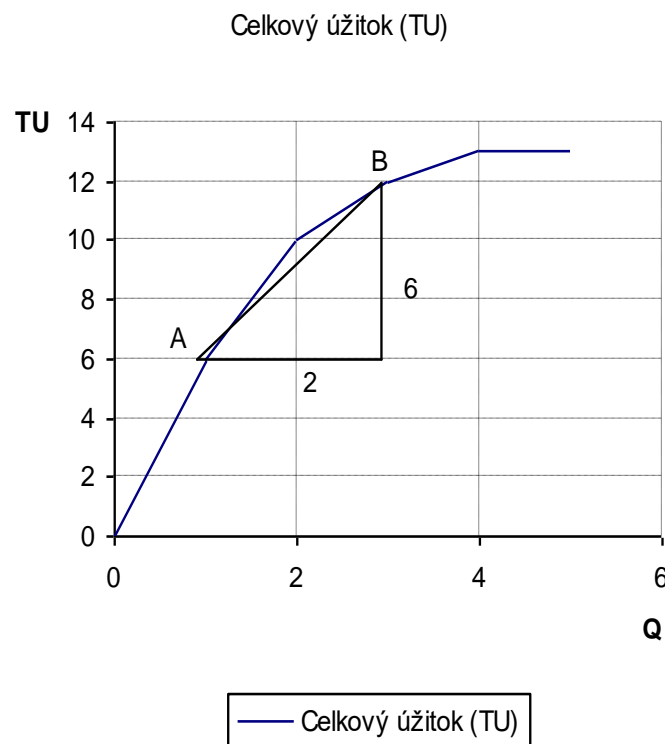
smernica krivky v bode

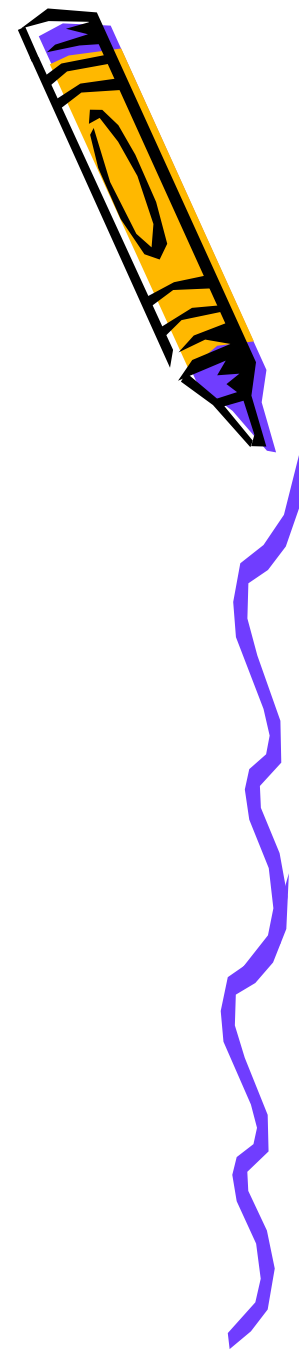

Smernica a sklon krivky medzi dvomi bodmi

- učíme ju ako smernicu spojnice dvoch bodov krivky
- Smernica krivky Celkového úžitku (TU) medzi bodmi A a B je $6/2=3$

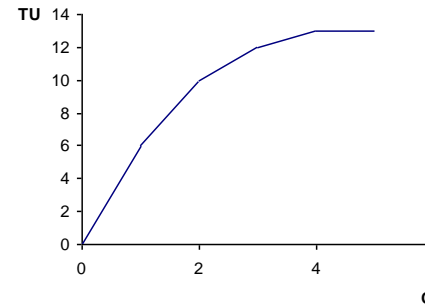

Hraničné veličiny a ich grafické znázornenie

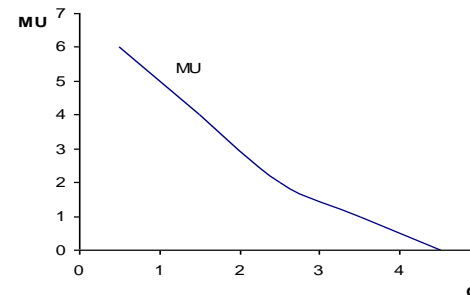

- Používajú sa na skúmanie vplyvu veľmi malých zmien nezávisle premennej x na zmenu závisle premennej y . (napr. hraničný úžitok)
- Ide o jednotkové veličiny
- geometrická interpretácia: hraničná veličina je graficky sklonom celkovej funkcie

Celkový úžitok (TU)

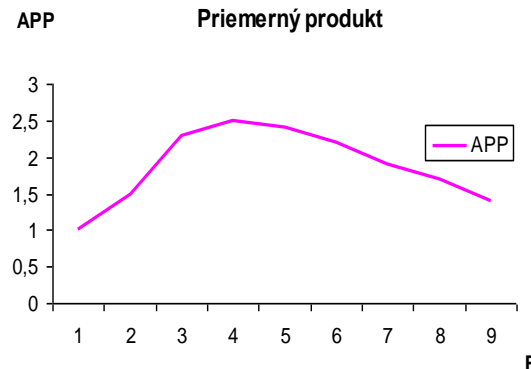
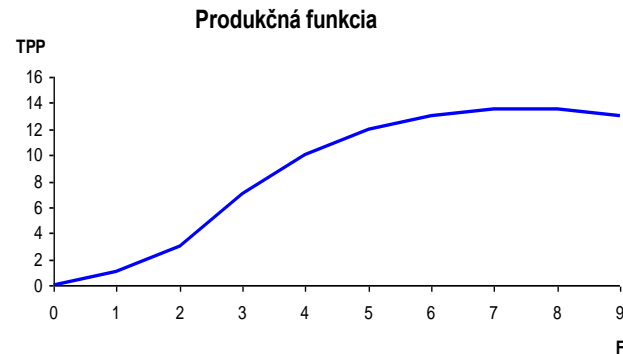
Hraničný úžitok

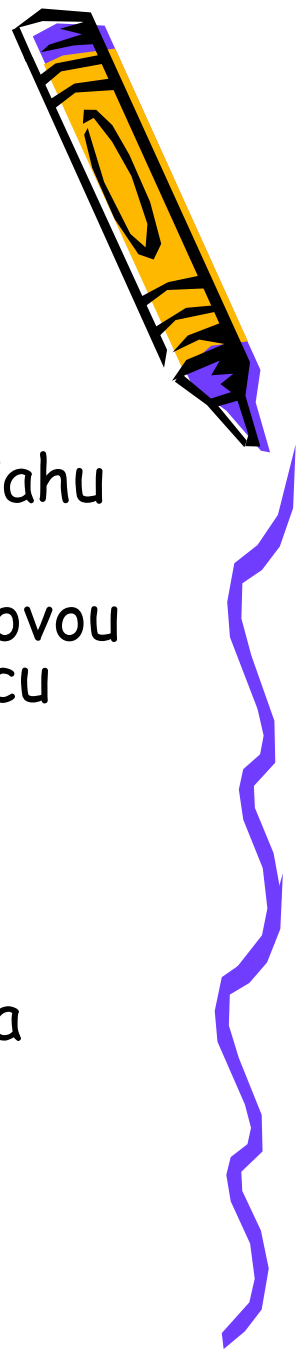
Priemerné veličiny a ich grafické znázornenie

- Ide o jednotkové veličiny
- Graficky je priemerná veličina sklonom priamky vedenej z počiatku do bodu na krivke znázorňujúcej celkovú funkciu.

Sú nasledujúce tvrdenia správne? ÁNO/NIE

1. Ak rast jednej premennej nevedie ku zmene druhej premennej, hovoríme o nepriamom vzťahu medzi premennými.
2. Zmena premennej na osi y spôsobená jednotkovou zmenou premennej na osi x , vyjadruje smernicu priamky.
3. Smernica priamky súčasne vyjadruje aj jej strmosť.
4. Keď je funkcia znázorňujúca celkové veličiny rastúca, bude rastúca aj funkcia znázorňujúca hraničné veličiny.

Doplňte:

1. Smernica priamky je kladná vtedy, ak sa obidve premenné menia ..... smerom.
2. Smernica krivky v bode je záporná vtedy, ak sa obidve premenné menia ..... smerom.
3. Smernicu alebo sklon krivky v bode určíme ako .....
4. Smernica a sklon krivky medzi dvomi bodmi
5. Hraničnú veličinu geometricky vyjadríme ako ..... v bode krivky celkovej veličiny a algebraicky ako ..... celkovej veličiny.

Matematický dodatok

Funkčné závislosti:

Algebraicky môžeme funkčnú závislosť medzi premennými x a y zapísať ako:

$$y=f(x)$$

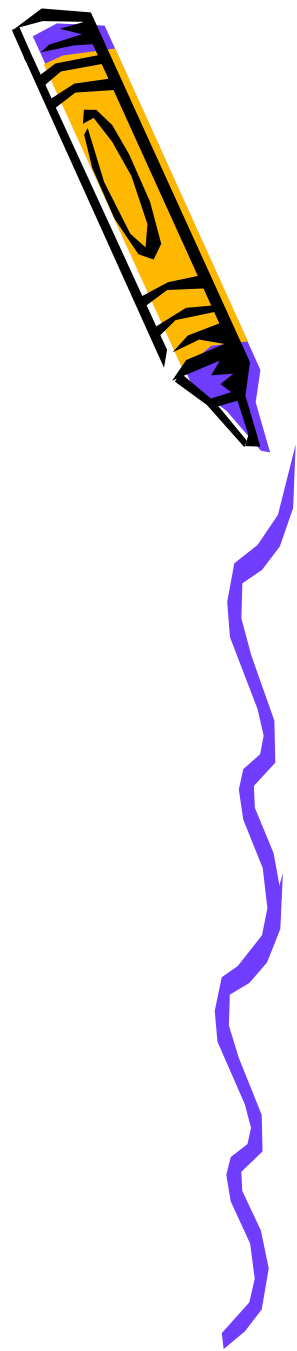
- x -nezávisle premenná
- y - závisle premenná
- Zápis $y=f(x)$ vyjadruje, že x sa mení nezávisle, zatiaľ čo y závisí na hodnote x .
- Premenná y môže závisieť na niekoľkých premenných $x_1, x_2, \dots$
- Potom $y=f(x_1, x_2)$

Lineárne funkcie

Lineárna funkcia má podobu:

- $y = ax + b$
- kde a a b sú konštanty
alebo môže byť vyjadrená implicitne v tvare:
- $ax + by = c$

Zmeny a miery zmien

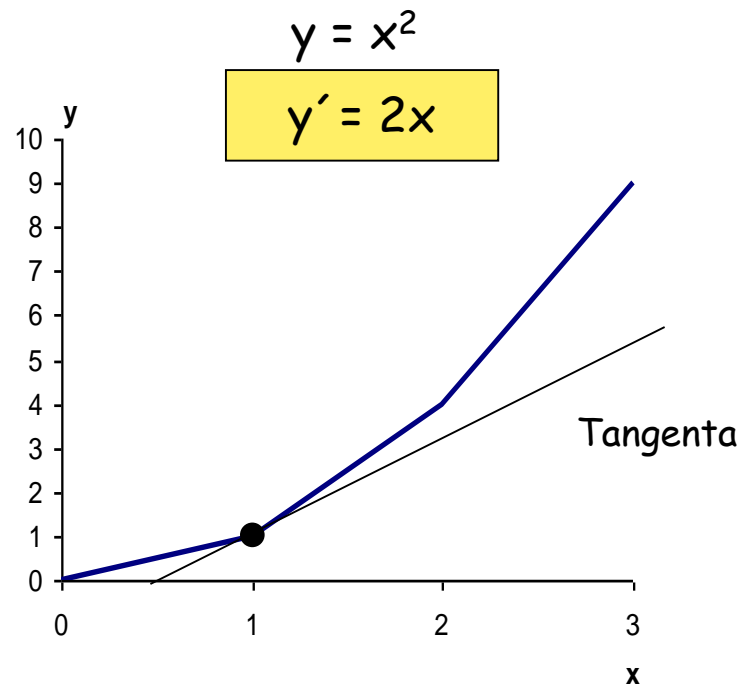
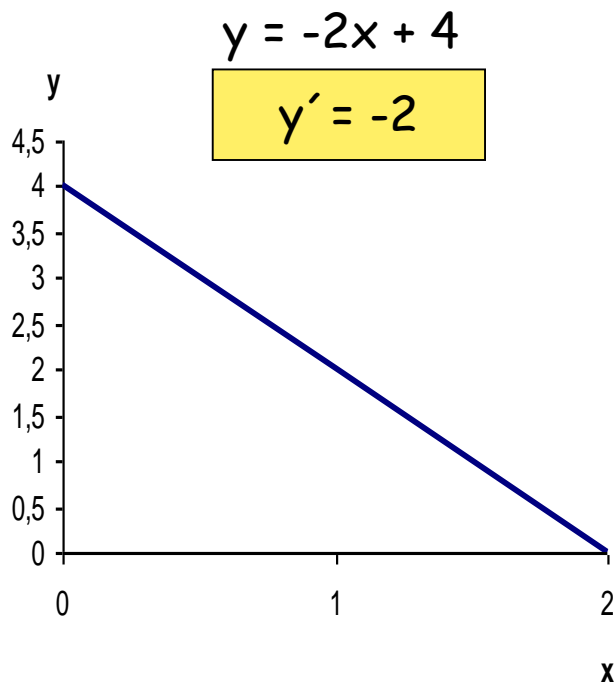

- Zmenu hodnoty x zapíšeme: Δx
- Ak sa x zmení z x_1 na x_2 , potom zmenu x zapíšeme:
 $\Delta x = x_2 - x_1$
- Δx zodpovedá malej zmene
- Mieru zmeny vyjadríme ako pomer dvoch zmien:
 $\Delta y / \Delta x$

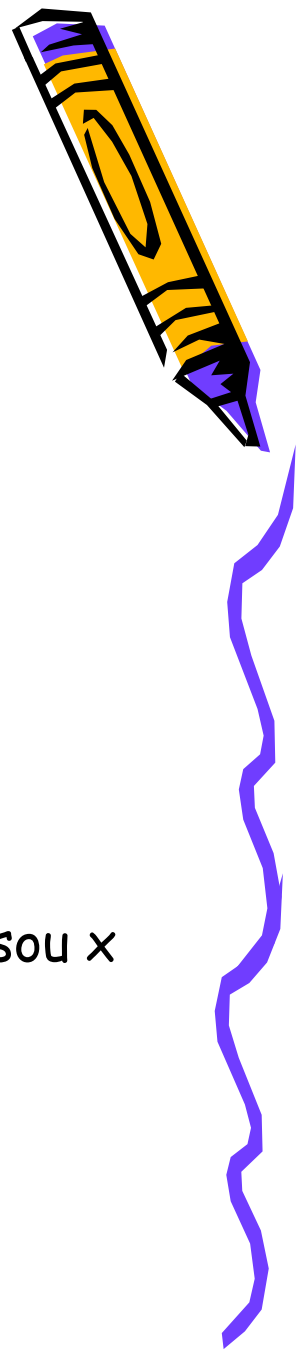
Miera zmeny určitej funkcie môže byť graficky interpretovaná ako SKLON tejto funkcie.

sklon v každom bode funkcie je 2, smernica je -2 (znamená, že funkcia je klesajúca)

sklon v bode $x = 1$ je 2, smernica je 2
sklon v bode $x = 2$ bude 4, smernica bude 4 (znamená, že funkcia je rastúca)

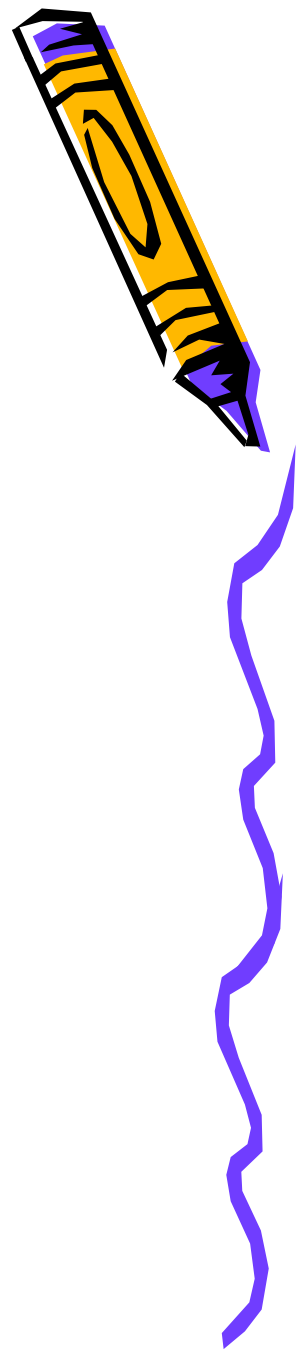
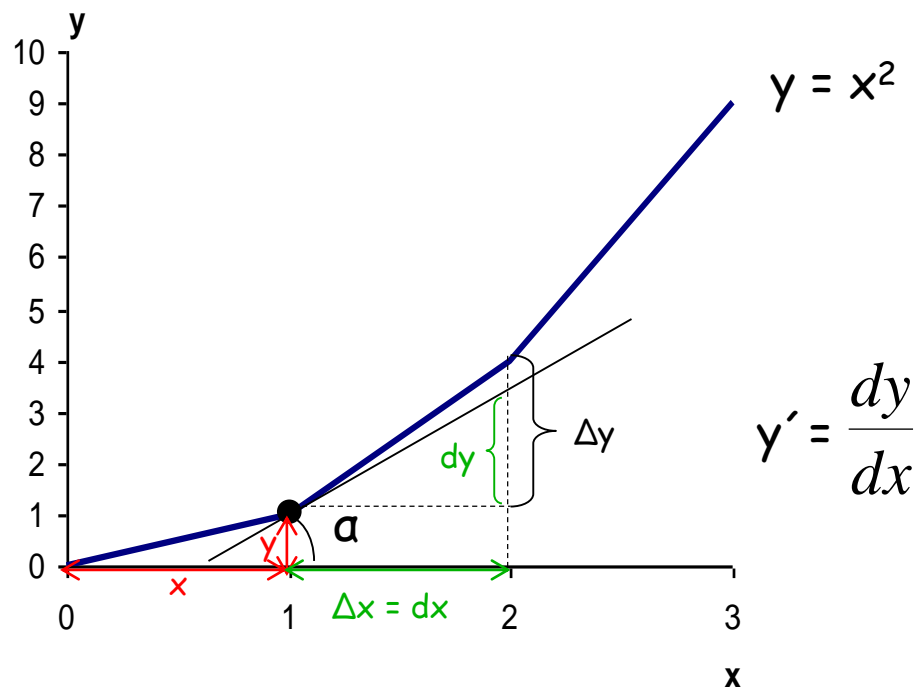

- **Tangenta** funkcie v určitom bode x je lineárna funkcia, ktorá ma v tomto bode rovnaký sklon ako táto funkcia.
- **Derivácia** je limita miery zmeny y vo vzťahu k x pre x blížiac sa k nule. Derivácia dáva presný význam vete „miera zmeny y vo vzťahu k x pre malé zmeny x “.

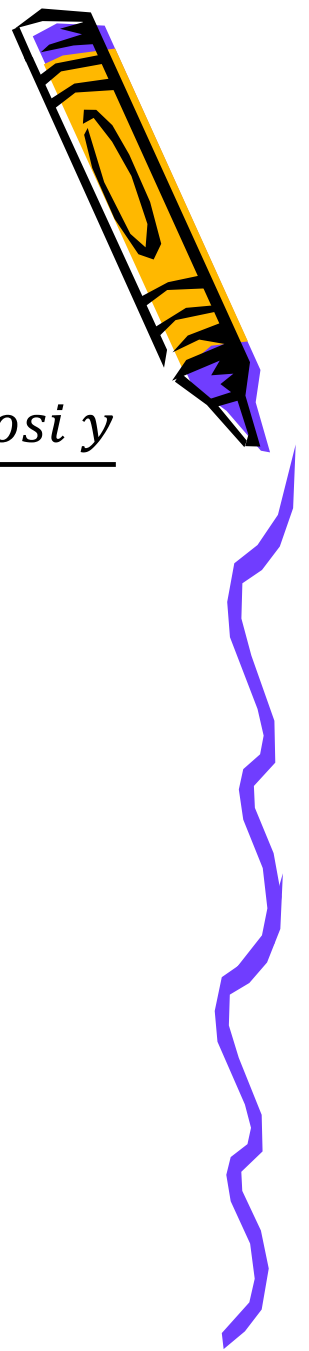
Geometrický význam derivácie: Ak je funkcia $y = f(x)$ graficky zobrazená ako krivka v pravouhlom súradnicovom systéme (vid' obrázky na ďalšej strane), tak $f'(x) = \operatorname{tg} \alpha$, kde α je uhol, ktorý zvierá s osou x dotyčnica ku krivke v danom bode (meraný kladne, proti smeru pohybu hodinových ručičiek).

Ing. Zuzana Staníková, PhD.

Hraničné veličiny

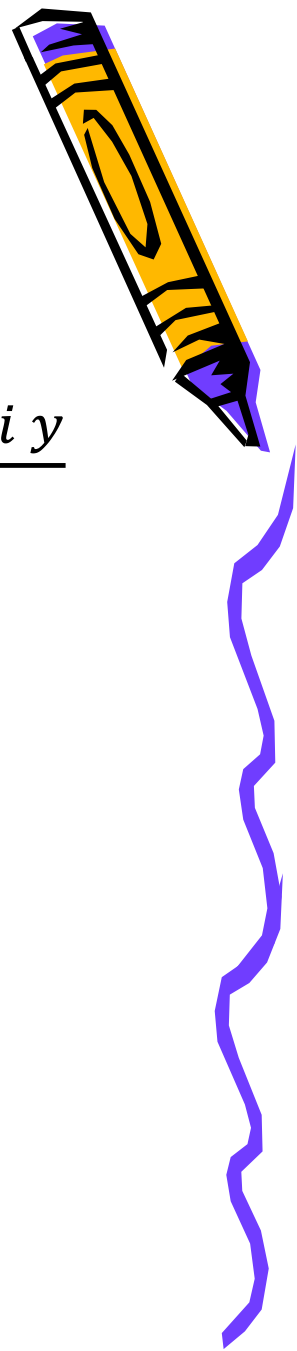

- *hraničná veličina* =
$$\frac{\Delta \text{ celkovej premennej na osi } y}{\Delta \text{ premennej na osi } x}$$
- Deriváciou funkcie celkovej veličiny dostaneme funkciu hraničnej veličiny.

Priemerné veličiny

- *priemerná veličina* = $\frac{\text{celková premenná na osi } y}{\text{premenná na osi } x}$

Zdroje:

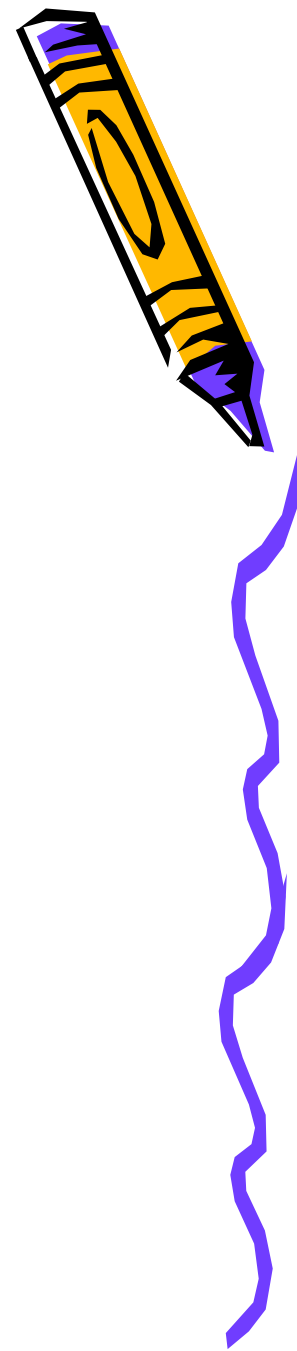
STANÍKOVÁ, Z.: Ekonomie - cvičebnica, 1. vydanie, EDIS vydavateľské centrum ŽU, Žilina 2015

PARKIN, M.: Microeconomics, 11 th edition, Pearson Education Limited, UK, 2014

SCHILLER, B. R.: Mikroekonomie, 1. vydanie, Computer Press, Brno 2004

FRANK, R. H.: Mikroekonomie a chování. 1. vydanie, Nakladatelství Svoboda, Praha 1995

MACÁKOVÁ, L. A KOL.: Mikroekonomie (základní kurs), 3. vydanie, MELANDRUM, Slaný, 1994

Ing. Zuzana Staníková, PhD.